

Cymraeg Mewn Ymarfer Proffesiynol 1
ECAD4020
2024-25

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

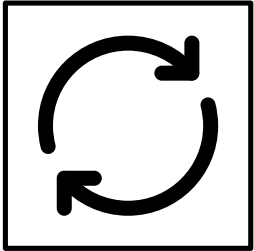
www.athrofa.cymru

Darlith 9:
Enwau a chenedl enwau
5.12.2024

n.evans@pcydds.ac.uk

Allwedd:

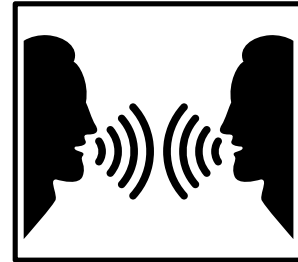
Drilio

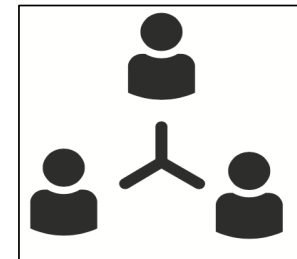
Ymarfer ar
lafar
(yn unigol)

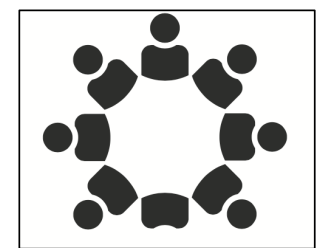
Tasg
wrandu

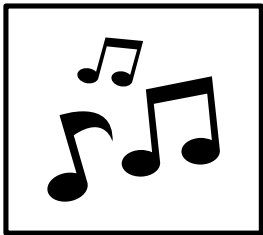
Gwaith pêr

Grŵp o dri

Gwaith
grŵp

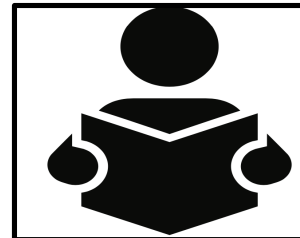
Amser canu

Gwaith ar y
byrddau gwyn

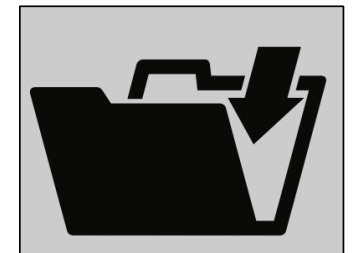
Tasg
ysgrifennu

Tasg
ddarllen

Help llaw

Tystiolaeth i'r
Portffolio

Cenedl enwau

Mae gan bob enw yn y Gymraeg **genedl**, hynny yw, mae naill ai'n **fenywaidd** neu'n **wrywaidd**. Yn y geiriadur dynodir cenedl enw fel hyn:

coeden

eb

tree

Geiriadur Cyffredinol Cysgair

ci

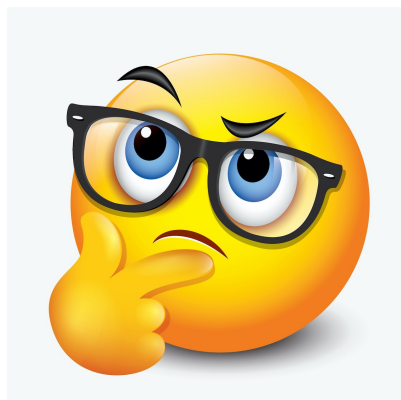
eg

dog

Geiriadur Cyffredinol Cysgair

Pwy sy'n cofio pam bod cenedl enwau yn bwysig?

Cenedl enwau

Er gwybodaeth, mae cenedl rhai geiriau yn amrywio yn ôl ardal neu dafodiaith.

Er enghraifft, mae'r gair *munud* yn tueddu i fod yn wrywaidd yn Gogledd ac yn fenywaidd yn y De.

Gogledd – dau funud; y munud hwnnw

De – dwy funud; y funud honno

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Cenedl enwau

Yn y geiriadur, defnyddir **egb** i ddynodi enw a all fod naill ai'n wrywaidd neu'n fenywaidd.

munud
(2)

cofnodion sy'n **cyfateb** i
'munud'

munud
eg/b
minute

Geiriadur Cyffredinol Cysgair

munud eg/b munudau minute n
Y Termiadur Addysg - Ffiseg a Mathemateg

Ysgrifennwch
8 enw unigol
rydych chi'n
gallu gweld
mewn ystafell
ddosbarth.

Defnyddiwch eiriadur... enw gwrywaidd neu enw benywaidd?

llyfr¹

[bnth. Llad. *libr(um)*, cf. H. Grn. *liuer*, gl. *liber uel codex*, Crn. C. *lyvyr*, Crn. Diw. *levar*, H. Lyd. *librou* (ll.), Llyd. C. *lef(fr)*, Llyd. Diw. *levr*, *leor*, taf. Gwened *livr*, H. Wydd. *lebor*, Gwydd. Diw. *leabhar*; dichon mai i *llwfr* (*b*) neu i *llyfn* y perthyn yr engh. isod [Mos 158 552b]

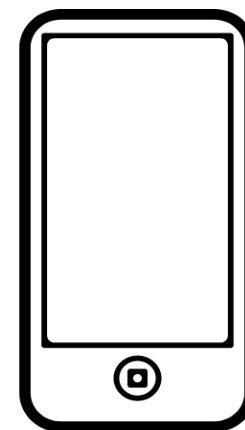
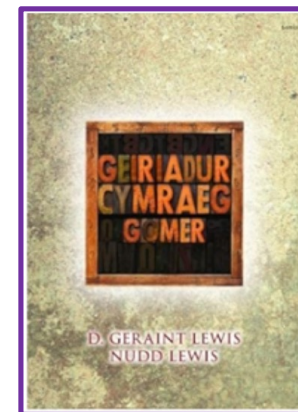
eg. llyfr¹ *llyfrau*.

Casgliad o ddalennau (papur, memrwn, &c.) wedi eu cydrwymo o fewn cloriau neu gaeadau, cyfrol; gwaith ysgrifenedig neu brintiedig o unrhyw natur sydd yn ddigon o ran hyd i lanw un neu ragor o gyfrolau o'r fath (hefyd weithiau am waith llai); un o'r prif adrannau mewn cyfrol gyfansawdd (e.e. un o lyfrau'r Beibl neu'r Aeneid); casgliad rhwymedig o ddalennau o bapur ysgrifennu (ar gyfer cyfrifon busnes, cofnodion, ymarferion, &c.); hefyd yn *dros*..

Geiriadur
Prifysgol Cymru

GPC

A Dictionary of
the Welsh Language

eg = enw gwrywaidd

eb = enw benywaidd

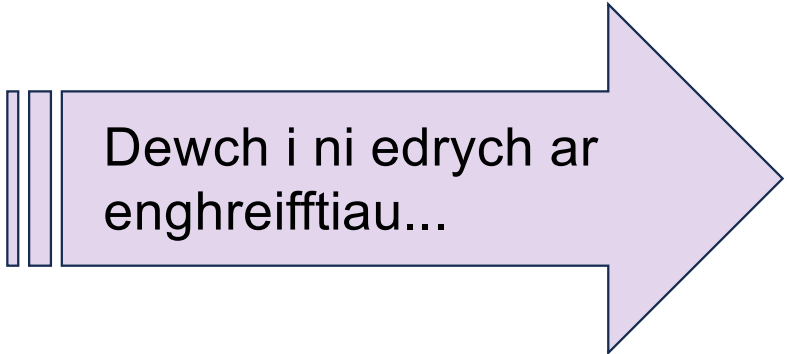
Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Pam bod gwirio cenedl enw yn bwysig?

- Mae'n dangos pryd y dylwn ni dreiglo e.e.
 - treiglo enw benywaidd yn feddal ar ôl 'y fannod' e.e. y **g**adair.
 - treiglo ansoddair yn feddal ar ôl enw benywaidd: gwers 'diddorol' neu 'ddiddorol'?
 - treigladd meddal ar ôl 'ei' gwrywaidd e.e. ei **g**adair ef.
 - treigladd llaes ar ôl 'ei' benywaidd e.e. ei **ch**ot hi.
-
- Hwn neu hon? y gadair hon a'r bwrdd hwn.

Dewch i ni edrych ar enghreifftiau...

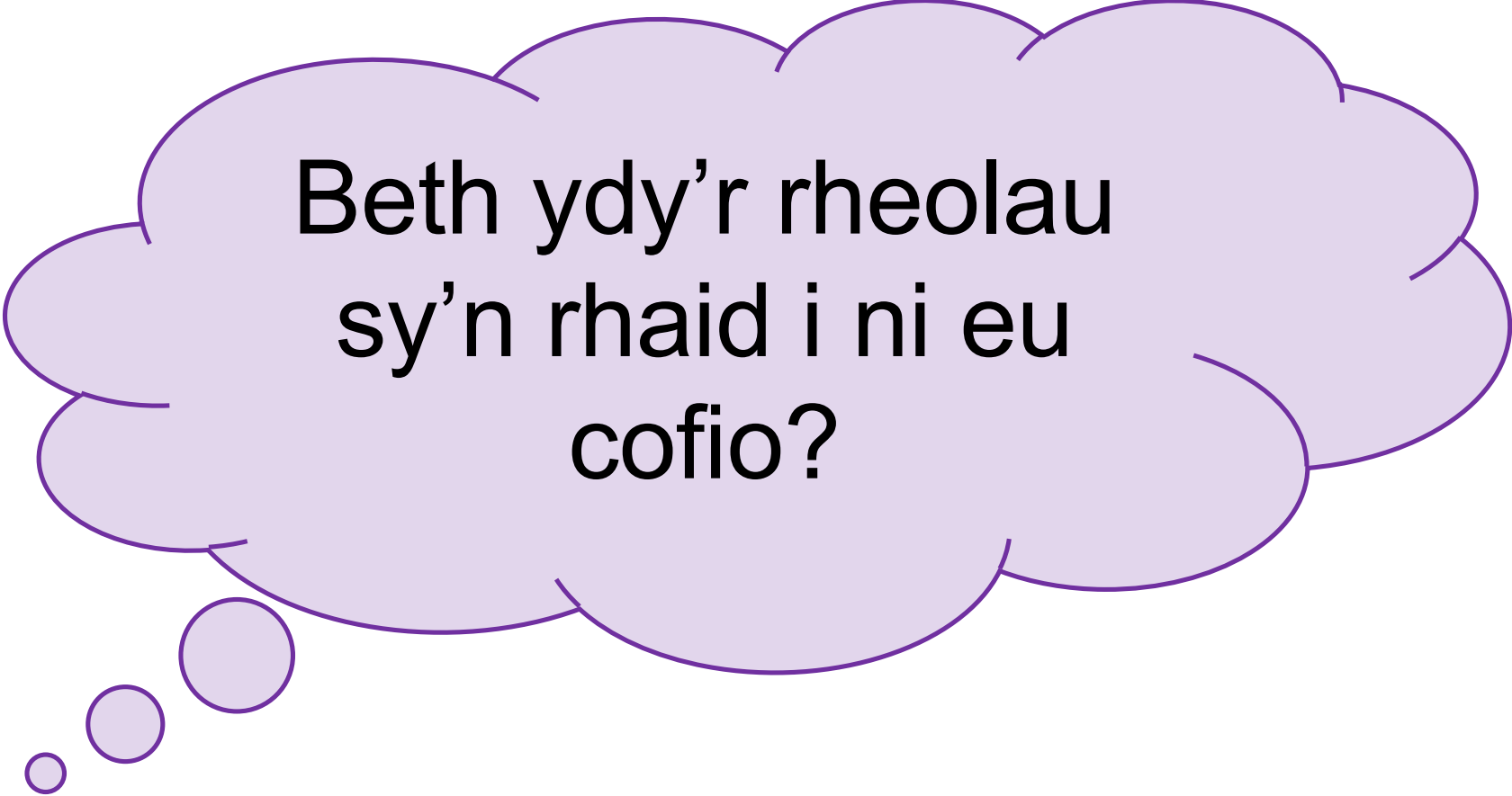
Benywaidd / Gwrywaidd: pwysigrwydd cenedl enw

ADRODDIAD- eg

- Treuliwyd chwe mis yn rhoi'r **adroddiad** **hwn** at ei gilydd.
- Mae'n adroddiad **cynhwysfawr**, **diddorol** ac eang **ei apêl**.
- Bydd pawb sy'n **ei ddarllen** yn cael budd mawr **ohono**.

DOGFEN- eb

- Treuliwyd chwe mis yn rhoi'r ddogfen **hon** at ei gilydd.
- Mae'n **ddogfen** **gynhwysfawr**, **ddi**diddorol ac eang **ei hapêl**.
- Bydd pawb sy'n **ei darllen** yn cael budd mawr **ohoni**.

Beth ydy'r rheolau
sy'n rhaid i ni eu
cofio?

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Y tabl treiglo

Llythyren cyn treiglo	Treigladd meddal	Treigladd trwynol	Treigladd llaes
p	b	mh	ph
t	d	nh	th
c	g	ngh	ch
b	f	m	
d	dd	n	
g	-	ng	
ll	l		
m	f		
rh	r		

Y treigladd meddal

p	t	c	b	d	g	ll	m	rh
↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
b	d	g	f	dd	-	l	f	r

y + enw benywaidd unigol

Treigladd meddal ar ôl 'y' :

y **g**adair
y **b**rifathrawes
y **d**aith
y **w**ers
y **f**reuddwyd

OND: dim ll / rh
y llygoden
y rhaglen

y + enw gwrywaidd DIM treigladd

y cwrs	y gliniadur
y papur	y llyfr
y trê	y drws

y + enw lluosog DIM treigladd

y cadeiriau	y gwersi
y pensiliau	y rhaglenni
y teithiau	y taflenni

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Treiglo + cenedl enwau

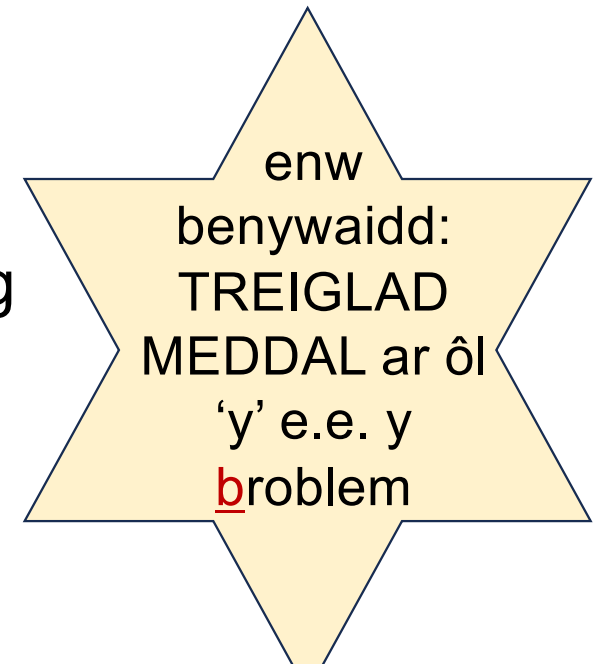
Rhowch 'y' flaen bob un o'r enwau canlynol. Beth sylwoch chi?

enw gwrywaidd

penderfyniad
tad
cyfrifiadur
bws
drws
geiriadur
mynydd

enw benywaidd

problem
tudalen
cacen
brawddeg
dogfen
gwraig
mynedfa

Cyfieithwch...

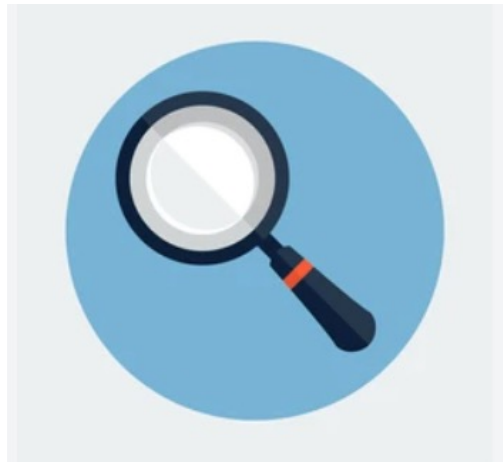

- the pupil
- the desk
- the trip
- the work sheet
- the course
- the desks
- the books

- y disgybl- gwrywaidd
- y ddesg- benwyaidd
- y daith- benywaidd
- y daflen- benywaidd
- y cwrs- gwrywaidd
- y desgiau- lluosog
- y llyfrau- lluosog

Sut ydyn ni'n gwybod ydy enwau'n fenywaidd neu'n wrywaidd?

Mae modd gwirio yn y geiriadur neu mae yna gliwiau ar gael...

Mae'r terfyniadau hyn fel arfer yn wrywaidd.

-awd (traethawd)

-aint (maint)

-tid/did (ieuenctid)

-rwydd (distawrwydd)

-adur (cyfrifiadur)

-wr (chwaraewr)

-edd (mawredd)

-yn (offeryn)

-iad (mynediad)

-deb (undeb)

Mae'r terfyniadau hyn fel arfer yn fenywaidd.

-aeth (barddoniaeth)

-fa (campfa)

-en (seren)

-ach (cyfrinach)

- as (cymwynas)

-es (ysgrifenyddes)

-ell (llinell)

-eb (anfoneb)

-eg (dameg)

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Disgrifio gwrthrychau

Pan fydd ansoddair yn disgrifio enw benywaidd unigol bydd yn treiglo'n feddal, e.e.

merch + tal = merch dal

nofel + da = nofel dda

Ond: merched (ffurf lluosog) + pwysig = merched pwysig.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Ansoddeiriau benywaidd

Mi welais Jac y Do
yn eistedd ar ben to,
Het wen ar ein ben
a dwy goes bren.
Ho ho ho ho ho ho!

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Ansoddeiriau benywaidd

Bydd gan rai ansoddeiriau ffurfiau benywaidd a lluosog i'w defnyddio wrth ddisgrifio enwau benywaidd ac enwau lluosog.

1. deilen werdd

2. pêl gron

3. seren felen

4. rhestr fer

Beth am ddisgrifio'r geiriau canlynol?

brenhines

llyfr

arbrawf

taflen

gwlad

llun

gêm

cymeriad

castell

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Cyfrif a chenedl enwau

Enw gwrywaidd

un ci

dau gi

tri chi

pedwar ci

pum ci

chwe chi

Enw Benywaidd

un gath

dwy gath

tair cath

pedair cath

pum cath

chwe chath

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Cyfrif yn y dosbarth...

Cyfrif gwrthrychau

gwrywaidd...

un cloc

dau **g**loc – treigladd meddal

tri **ch**loc – treigladd llas

pedwar cloc

pum cloc

chwe **ch**loc – treigladd llas

Cyfrif gwrthrychau

benywaidd...

un **g**adair – treigladd meddal

dwy **g**adair – treigladd meddal

tair cadair

pedair cadair

pum cadair

chwe **ch**adair – treigladd llas

Faint o blant sy'n y
dosbarth?

Faint o ddisgyblion
sy'n absennol
heddiw?

Faint o ...?

Faint + o + treigladd
meddal + enw lluosog

Faint o dîmau sy'n
chwarae?

Faint o lyfrau sy'n y
bocs glas?

Sawl disgybl sy'n y
dosbarth?

Sawl gwers sydd
gyda ti heddiw?

Sawl ...?

Sawl + enw unigol

Sawl un sy'n
absennol?

Sawl llyfr sy ar y
bwrdd ?

Fframweithiau sgiliau trawsgwricwlaidd

Rhan o [Cwricwlwm i Gymru](#)

CYNNWYS

Trosolwg

Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd

Fframwaith Cymhwysedd Digidol

Trosolwg

Mae llythrennedd, rhifedd a chymhwysedd digidol yn **sgiliau trawsgwricwlaidd gorfodol** o fewn Cwricwlwm i Gymru. Cyfrifoldeb yr ymarferwyr, ar draws pob maes y cwricwlwm, fydd datblygu a sicrhau cynnydd yn y sgiliau hyn. Mater i'w benderfynu arno ar lefel leol yw sut y bydd sgiliau llythrennedd, rhifedd a chymhwysedd digidol yn cael eu datblygu o fewn y cwricwlwm, a rhaid i hynny weddu hefyd i ddulliau gweithredu'r ysgolion unigol.

Er mwyn helpu ysgolion ac ymarferwyr i ddarparu cyfleoedd i ddatblygu, ymestyn a chymhwyso'r sgiliau hyn, mae'r Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd a'r Fframwaith Cymhwysedd Digidol wedi eu diweddarau ac yn parhau i fod ar gael fel canllawiau cynorthwyol anstatudol.

▼ Llythrennedd: Ysgrifennu

Cam cynnydd 1

Rwy'n dechrau ffurfio llythrennau'n gywir gan ddal yn briodol yn yr offer ysgrifennu.

Cam cynnydd 2

Rwy'n gallu dangos ymwybyddiaeth bod rhai llythrennau yn newid ar ddechrau geiriau, e.e. *dau gi, y gath*.

Rwy'n gallu adnabod y llythrennau sydd yn aml yn newid ar ddechrau geiriau a chymhwyso'r newidiadau hynny mewn rhai cyd-destunau lle y bo angen treiglo.

Cam cynnydd 3

Rwy'n gallu cyflwyno fy ngwaith yn briodol mewn cyd-destunau digidol.

Rwy'n gallu treiglo'n gywir yn ôl y gofyn, gan gynnwys:

- treiglad meddal ar ôl 'ei' gwrywaidd, e.e. *ei goes ef*, ac ar ôl 'yn' traethiadol, e.e. *yn gyflym*
- treiglad trwynol ar ôl 'fy', e.e. *fy nghoes i*, ac ar ôl yr arddodiad 'yn', e.e. *ying Nghaerffili*
- treiglad llaes ar ôl 'ei' benywaidd, e.e. *ei choes hi*, ac ar gyfer cenedl enwau.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Enwau gwrywaidd

Dim treigladd ar ôl 'y':

y bachgen
y coleg
y drws

Ansoddair ddim yn treiglo ar
ôl enw gwrywaidd:

y bachgen **da**
y coleg **mawr**
y drws **melyn**

Rhifau + y gair:

dau + **TM**
tri + **TLI**
pedwar + **X**
chwe + **TLI**

Enwau benywaidd

Treigladd meddal ar ôl 'y':

y **f**erch
y **dd**esg
y **g**adair

Ond x 'll/rh' – y rhaglen

Ansoddair yn treiglo'n feddal
ar ôl enw benywaidd:

y ferch **g**lyfar
y ddesg **f**awr
y gadair **g**och

Rhifau + y gair:

dwy + **TM**
tair + **X**
pedair + **X**
chwe + **TLI**

Cenedl enwau:

Gydag enwau gwrywaidd, rydyn ni'n defnyddio hwn e.e. y cwestiwn hwn.

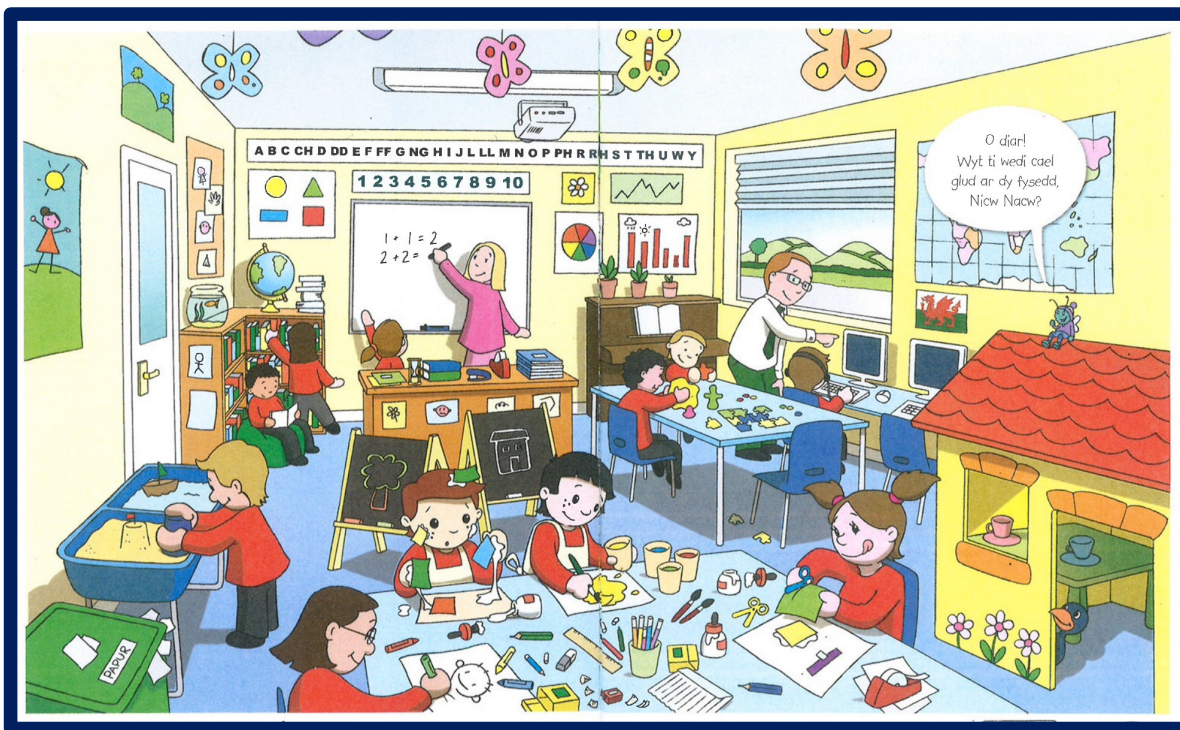
Gydag enwau benywaidd, rydyn ni'n defnyddio hon e.e. y gadair hon.

Gydag enwau lluosog, rydyn ni'n defnyddio hyn e.e. y disgyblion hyn.

Defnyddio lluniau i ddatblygu iaith (yn y cyfnod Sylfaen)

Beth ydy
hwn?

Faint ...?

Beth ydy
hon?

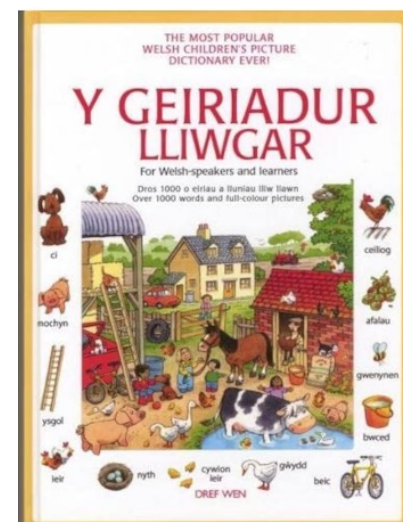
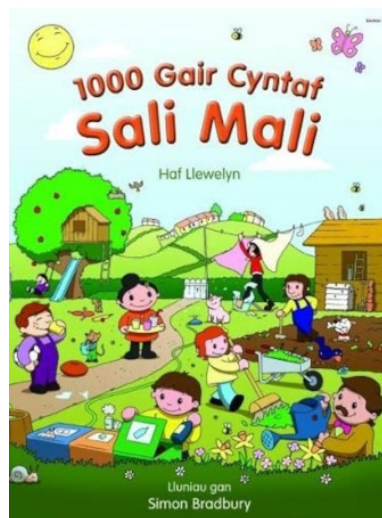
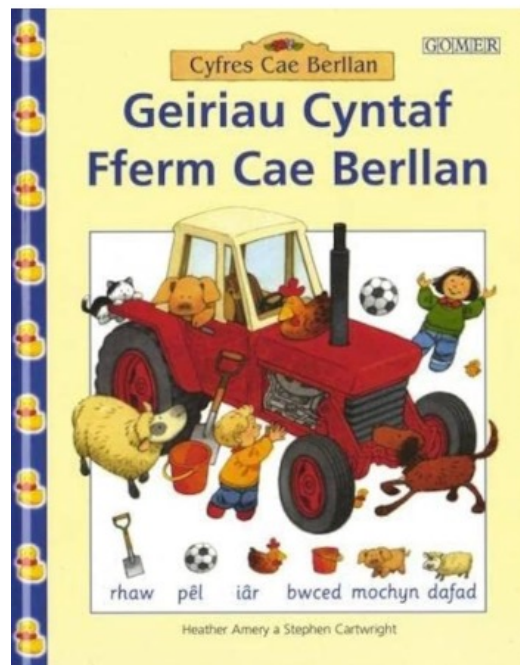
Sawl ...?

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

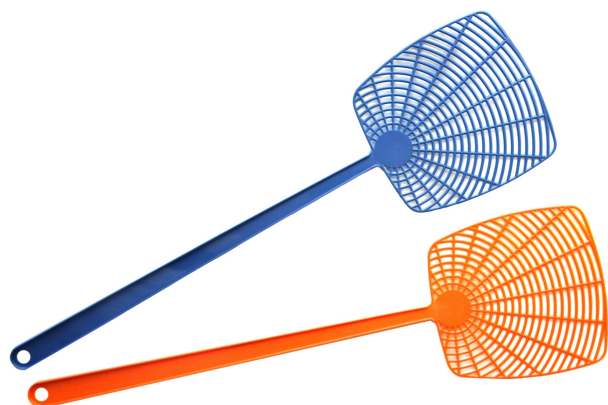
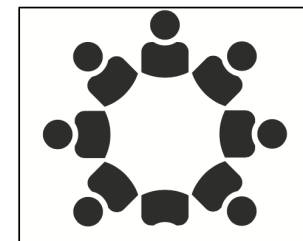

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

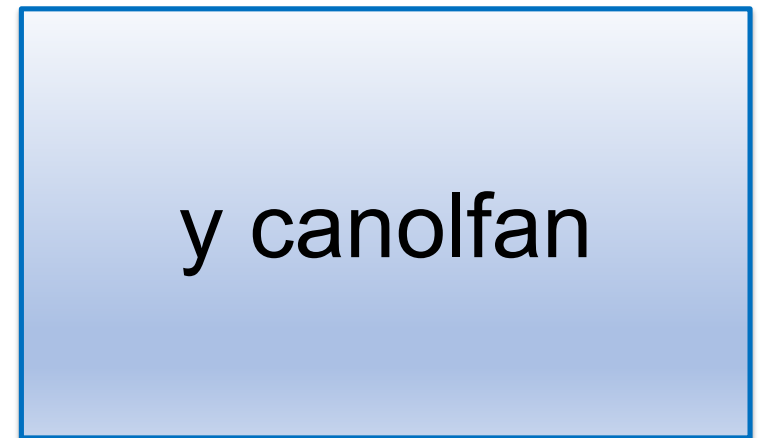
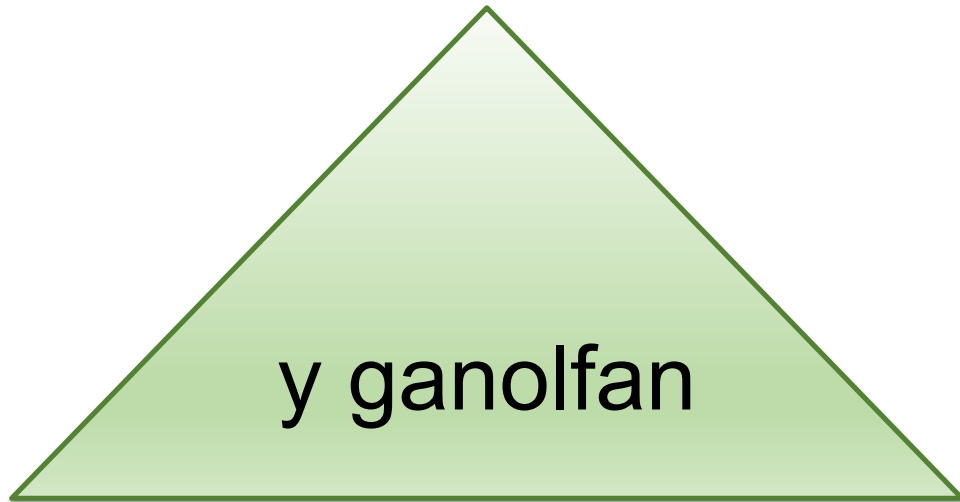
Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

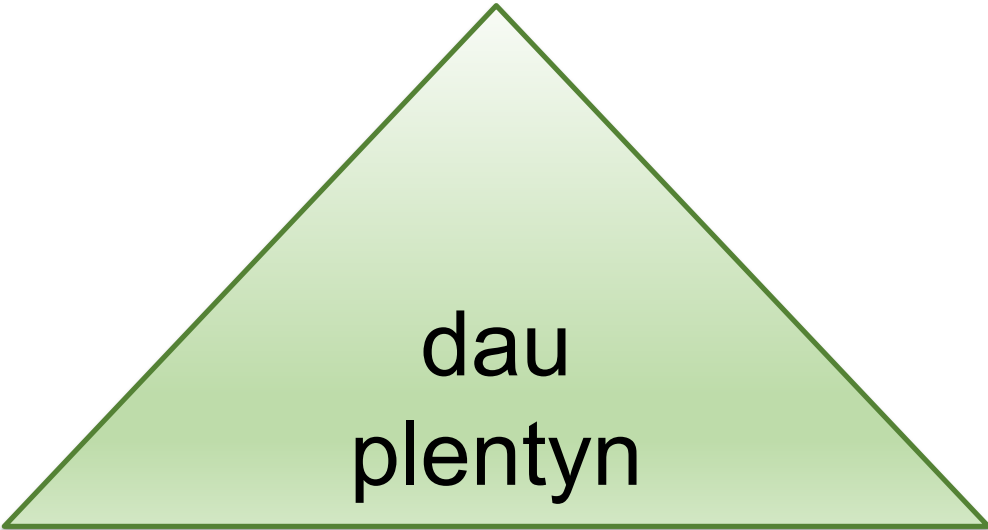
CHWARAE CHWAP!!

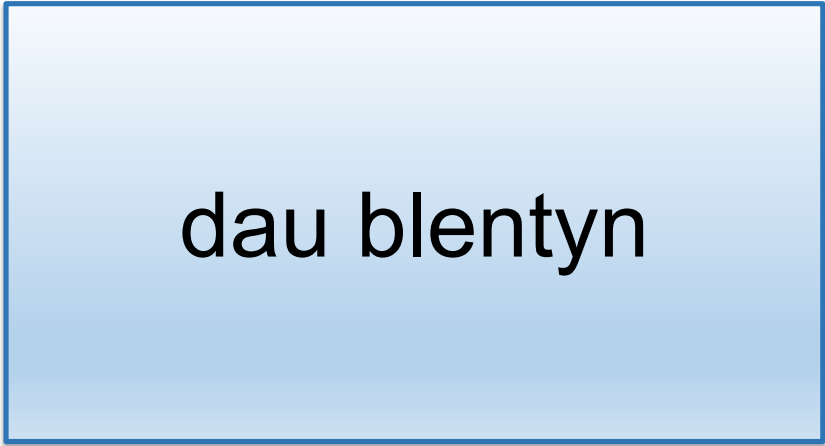
Pa un sy'n gywir?

Pa un sy'n gywir?

dau
plentyn

dau blentyn

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Pa un sy'n gywir?

plant da

plant dda

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

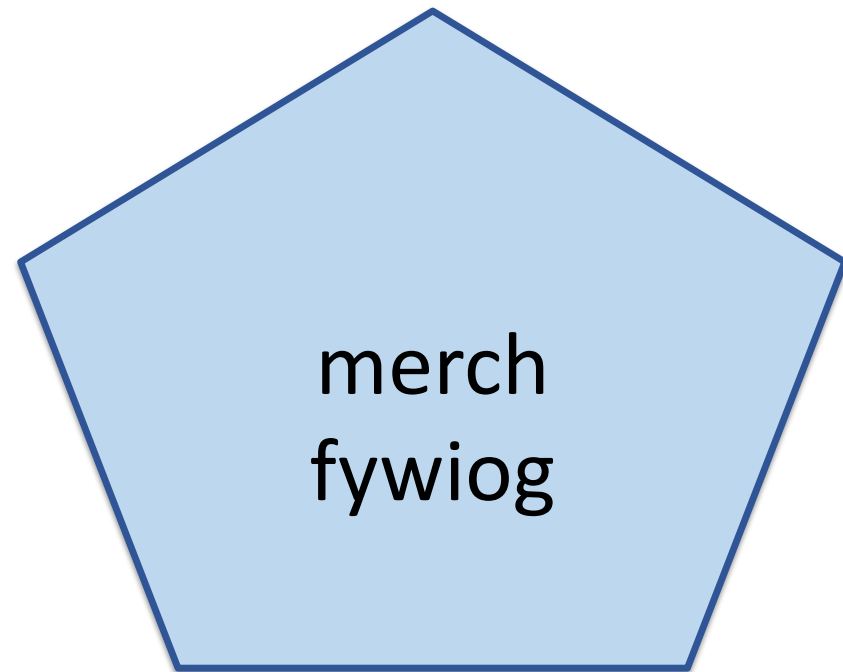
Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

merch bywiog

Pa un sy'n gywir?

merch
fywiog

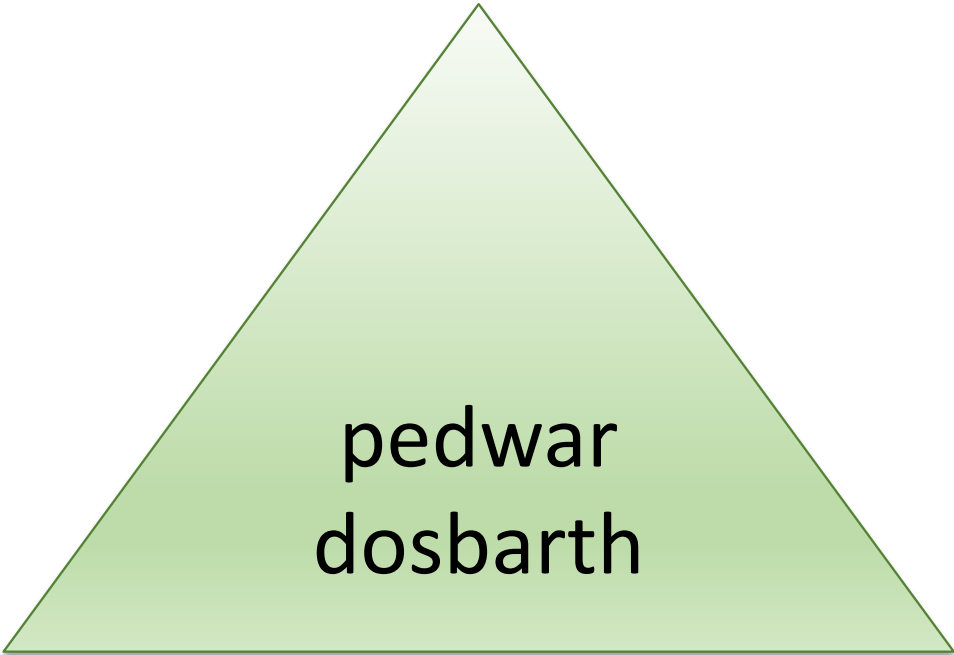

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Pa un sy'n gywir?

pedwar
dosbarth

pedair dosbarth

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

Gair o gyngor

enw benywaidd	ebg	enw gwrywaidd

Pan fyddwch
chi'n gorfod
chwilio am air
yn y geiriadur
dro ar ôl tro,
gwnewch dabl
fel hyn i'ch
helpu chi ...

Munud i feddwl ...

Pa dechnegau caffael iaith a ddefnyddiwyd yn y ddarlith hon?

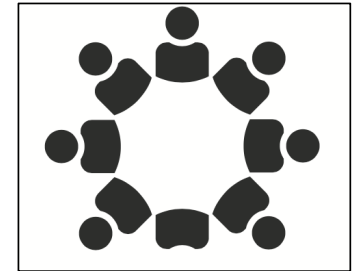
Ymarfer ar
lafar (yn
unigol)

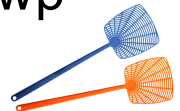
Help llaw

Tasg
ysgrifennu

Gwaith
grŵp

Giolch
♥

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru